

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС

полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

24.09.2021

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА**

Статус дисципліни	Вибіркова дисципліна
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти	Магістр
Галузь знань	08 «Право»
Спеціальність	081 «Право»
Освітньо-професійна програма	«Право»
Форми здобуття вищої освіти	Очна (денна) / Заочна
Мова викладання	Українська
Форма підсумкового контролю	Залік

Київ-2021

Розробник:

Сергій НАУМЕНКО, доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань НАВС. Протокол №1 від 31.08.2021 року

Завідувач кафедри

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол від 24.09.2021 року № 2

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРОВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).

протокол засідання кафедри
ради

від ____.____ 202_ № __

Завідувач кафедри

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

протокол науково-методичної

від ____.____ 202_ № __

Голова НМР

Станіслав ГУСАРОВ

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).

протокол засідання кафедри
ради

від ____.____ 202_ № __

Завідувач кафедри

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

протокол науково-методичної

від ____.____ 202_ № __

Голова НМР

Станіслав ГУСАРОВ

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).

протокол засідання кафедри
ради

від ____.____ 202_ № __

Завідувач кафедри

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

протокол науково-методичної

від ____.____ 202_ № __

Голова НМР

Станіслав ГУСАРОВ

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну.

Предмет дисципліни – правовий статус юридичних осіб, їх створення, функціонування та припинення в контексті реалізації корпоративних прав фізичних осіб, юридичних осіб та держави.

Мета навчальної дисципліни – сприяння одержанню здобувачами основоположних знань з дисципліни “Актуальні проблеми корпоративного права”; забезпечення правової підготовки, спрямованої на формування інтелектуального потенціалу висококваліфікованих працівників, що володіють основами теоретичних знань в галузі корпоративного та господарського права, необхідних для їх майбутньої трудової діяльності, здатних оцінювати природу даних суспільних процесів та явищ та виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

Завдання навчальної дисципліни:

- оволодіння основними знаннями з корпоративного права відповідно до програми вивчення дисципліни, вміння розкрити їх зміст;
- засвоєння основних положень нормативно-правових актів, що регулюють дані правовідносини;
- вміння показати обізнаність з основними теоретичними та практичними проблемами корпоративного права.
- вміння співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами;
- вміння проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.
- вміння обґрунтовано формулювати свою правову позицію та вміння опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи; дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати;
- професійна здатність аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України, зокрема розуміння принципів відмінностей в корпоративному праві провідних країн світу та українському корпоративному праві;
- проведення порівняльно-правового аналізу даних інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу;
- вміння обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування;
- здобуття практичних навичок розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування.

Пререквізити – «Приватне право: практика тлумачення і застосування», «Актуальні проблеми правового регулювання конкурентних відносин».

Постреквізити – «Актуальні проблеми міжнародного приватного права», «Міжнародний комерційний арбітраж».

Програмні компетентності, програмні результати навчання та перелік знань, умінь, навичок відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістра.

Програмні компетентності:

Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних спеціалізованих задач та практичні проблеми у галузі корпоративних правовідносин, у тому числі, у ситуації правової невизначеності (СК 1).

Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, зокрема, корпоративного, а також розуміння особливостей практики їх застосування (СК 10).

Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів у корпоративних правовідносинах (СК 11).

Здатність виробляти правові позиції та самостійно готувати проекти актів правозастосування для розв'язання правових проблем і практичних ситуацій у сфері корпоративних правовідносин (СК 15).

Програмні результати навчання:

Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, що виникають у корпоративних правовідносинах, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання (ПРН 1).

Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів щодо сучасних особливостей корпоративних правовідносин з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження (ПРН 3).

Вміти обґрунтовано формулювати свою правову позицію з врахуванням основних теоретичних та практичних проблем корпоративного права, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи з врахуванням перспектив розвитку та вдосконалення корпоративного законодавства та господарської діяльності в цілому (ПРН 6).

Вміти дискутувати зі складних проблем корпоративного права, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання (ПРН 7).

Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України, зокрема розуміння відмінностей в корпоративному праві провідних країн світу та українському праві (ПРН 10).

Знання, вміння та навички відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістра:

- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій у корпоративних правовідносинах;
- навички розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування у корпоративних правовідносинах;
- вміння обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію, застосовувати законодавство, що регулює суспільні відносини у галузі корпоративного права;
- знання предмету, об'єктів та суб'єктів корпоративного права; норм щодо порядку створення та правового статусу юридичних осіб (підприємств, господарських товариств, виробничих кооперативів) в Україні; правової сутності корпоративних прав та основи їх реалізації; порядку формування та значення статутного капіталу юридичної особи; правового статусу та взаємодії органів управління юридичної особи;
- навички здійснювати пошук та систематизацію норм права, які регулюють порядок створення та функціонування юридичних осіб (підприємств, господарських товариств, виробничих кооперативів) в Україні; визначати зміст повноважень органів управління юридичної особи та їх взаємодію; давати характеристику правовому статусу власникам корпоративних прав, залежно від їх участі в формуванні статутного капіталу та здійснення управління юридичною особою.

На вивчення навчальної дисципліни заплановано 90 годин (3 кредити ECTS).

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 3	Рік підготовки			
		2		2
	Семестр			
	3		3	
Загальна кількість годин - 90	Лекції			
		8		4
	Семінарські			
		12		4
	Практичні			
		10		2
	Самостійна робота			
		60		80
Вид контролю				

		залік		залік
--	--	-------	--	-------

За денною формою навчання

№	Назви тем	Нормативний обсяг годин	з них:				
			Усього з викладачем	з них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семинарських занять	Практичних занять	
1.	Сучасні особливості корпоративного права та корпоративних правовідносин в Україні та провідних країнах світу	19	4	2	2		15
2.	Суб'єкти корпоративних правовідносин	25	10	2	4	4	15
3.	Правове регулювання корпоративних прав в Україні	21	6	2	2	2	15
4.	Корпоративне управління	25	10	2	4	4	15
Усього годин:		90	30	8	12	10	60
Підсумковий контроль: залік							

За заочною формою навчання

№	Назви тем	Нормативний обсяг годин	з них:				
			Усього з викладачем	з них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семинарських занять	Практичних занять	
1.	Сучасні особливості корпоративного права та корпоративних правовідносин в Україні та провідних країнах світу.	22	2	2			20
2.	Суб'єкти корпоративних правовідносин	22	2		2		20
3.	Правове регулювання корпоративних прав в Україні	24	4	2	2		20
4.	Корпоративне управління	22	2			2	20
Усього годин:		90	10	4	4	2	80
Підсумковий контроль: залік							

4. Плани навчальних занять за видами

Тема 1. Сучасні особливості корпоративного права та корпоративних правовідносин в Україні та провідних країнах світу

Питання до семінарського заняття (форма навчання - денна):

1. Історичний розвиток корпорації як об'єднання осіб. Поняття корпорації в Україні та світі.
2. Поняття корпоративного права. Корпоративне право в суб'єктивному та об'єктивному значенні.
3. Ознаки корпоративного права. Співвідношення корпоративного і акціонерного права, господарського права, цивільного права. Тенденції розвитку корпоративного права за кордоном і в Україні.
4. Методи та норми корпоративного права.
5. Джерела корпоративного права.
6. Місце науки та навчального курсу в системі загальних і спеціальних юридичних дисциплін, їх зв'язок з іншими правовими дисциплінами, теоретичне і практичне значення для підготовки спеціалістів.
7. Поняття види та зміст корпоративних правовідносин.
8. Особливості корпоративних правовідносин норм та їх відмінність від інших правовідносин.
9. Поняття та класифікація корпоративних норм та принципи їх формування.

Тема 2. Суб'єкти корпоративних правовідносин.

Питання до семінарських занять (форма навчання - денна/заочна):

1. Загальний склад суб'єктів корпоративного права.
2. Юридична особа як учасник корпоративних відносин.
3. Створення юридичних осіб. Право на створення юридичної особи, способи та стадії створення юридичних осіб.
4. Органи управління юридичної особи.
5. Засновники юридичної особи.

Завдання до практичних занять (форма навчання - денна):

Задача 1. ТОВ «Мрія» та Григоренко К.І. вирішили створити ТОВ «Мрія+». На загальних зборах засновників були вирішені питання щодо найменування нової юридичної особи, її місцезнаходження та складу засновників, суми статутного капіталу, його формування та часток учасників. На зборах був затверджений статут ТОВ «Мрія+», призначено керівника виконавчого органу та уповноважено його звернутись до відділу державної реєстрації з метою проведення державної реєстрації ТОВ «Мрія+». Керівник

виконавчого органу ТОВ «Мрія+» подав державному реєстратору наступні документи: протокол загальних зборів засновників (учасників) ТОВ «Мрія+» про створення товариства, 2 паперових примірника статуту ТОВ «Мрія+» та заяву для проведення державної реєстрації. Проте державний реєстратор відмовив в проведенні державної реєстрації.

Чи правомірно вчинив державний реєстратор?

Задача 2. На загальних зборах ТОВ «Надія», єдиним учасником якого є Петренко Г.А., було вирішено створити ТОВ «Пегас» з метою започаткування ведення нового виду господарської діяльності та розподілення фінансових ризиків. Проте державний реєстратор відмовив в проведенні державної реєстрації ТОВ «Пегас».

Чи правомірно вчинив державний реєстратор?

Задача 3. Засновнику ТОВ «Спектор» Савченко Р.С. було відмовлено в державній реєстрації товариства, оскільки він відмовився надати документи, що підтверджують місцезнаходження товариства за вказаною в статуті адресою.

Чи правомірною є відмова в проведенні державної реєстрації?

Задача 4. Після створення ПАТ «Інвестбуд» його генеральний директор Лаврик С.П. звернувся до податкової інспекції для отримання свідоцтва про взяття на облік платника податку ПАТ «Інвестбуд». Проте генеральному директору було відмовлено в отриманні вказаного свідоцтва у зв'язку з неподанням акціонерним товариством заяви до податкової інспекції про взяття на облік платника податків.

Чи правомірно було відмовлено Лаврику С.П. в отриманні свідоцтва? Як виправити ситуацію?

Задача 5. Мінрегіонбуд України уповноважив Державне підприємство «Укрекспертиза» виступити засновником Державного підприємства «Будматеріали України».

Чи вправі Державне підприємство «Укрекспертиза» виконати доручення?

Задача 6. Акціонером ПАТ «Мрія» Савченком С.І., який володіє 10% акцій статутного капіталу, після ознайомлення з повідомленням про проведення загальних зборів акціонерів було запропоновано змінити формулювання питання № 3 порядку денного. Проте наглядова рада товариства відмовила в задоволенні даної пропозиції та залишила формулювання питання № 3 порядку денного в попередній редакції, запропонованій до цього іншим акціонером. Натомість запропонувала Савченку С.І. внести його пропозицію окремим питанням порядку денного.

Чи правильними є дії наглядової ради товариства?

Тема 3. Правове регулювання корпоративних прав в Україні

Питання до семінарського заняття (форма навчання - денна/заочна):

1. Поняття корпоративних прав в законодавстві України.
2. Підстави набуття корпоративних прав: первинні та похідні.
3. Обіг та оборотоздатність корпоративних прав.
4. Поняття корпоративних прав держави. Особливості реалізації корпоративних прав держави. Суб'єкти управління корпоративними правами держави, їх повноваження.
5. Види корпоративних прав та їх особливості.

Завдання до практичних занять (форма навчання - денна):

Задача 1. Акціонер ПАТ «Юність» Петров А.С. вирішив відчужити належні йому акції Савченко О.П. Після набуття права власності на акції Савченко О.П. дізнався, що Петров, не будучи вже власником акцій, отримав по ним дивіденди. Звернувшись з листом до ПАТ «Юність» про виплату дивідендів, Савченко О.П. отримав відмову. Обґрунтовуючи відмову у виплаті Савченку О.П. дивідендів, ПАТ «Юність» вказало на те, що відчуження акцій Петровим А.С. відбулось після складання переліку осіб, що мають право на отримання дивідендів, а тому, саме Петров А.С. мав право їх отримати.

Чи правомірними є вимоги Савченка О.П.?

Задача 2. ПАТ «Прогрес», власниками простих акцій якого є 5 000 осіб, прийняло рішення про проведення чергових загальних зборів акціонерів та в повідомленні про проведення зборів вказало адресу, за якою акціонери можуть ознайомитись з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного зборів. Акціонер Юр'єв А.В., який проживає в іншій області, надіслав листа до ПАТ «Прогрес» з вимогою надіслати йому документи для ознайомлення на його електронну скриньку. Однак, ПАТ «Прогрес» відмовив йому в цьому, вказавши на відсутність в статуті товариства положень, які б дозволяли таким чином надавати документи для ознайомлення.

Чи правильно вчинило ПАТ «Прогрес» ?

Задача 3. Під час проведення загальних зборів акціонерів ПАТ «Рембудтехніка» представником акціонера ТОВ «Альянс» було надано пропозицію про включення до порядку денного питання щодо заслуховування інформації про використання коштів, наданих для здійснення будівництва нового цеху товариства. Однак, голова зборів відмовив представнику акціонера ТОВ «Альянс», навіть не поставивши на голосування цю пропозицію щодо включення зазначеного питання до порядку денного.

Чи правомірними є дії голови загальних зборів акціонерів?

Задача 4. Учасники ТОВ «Будінвест» вирішили провести загальні збори для вирішення питань зміни основних напрямків діяльності товариства. Проте, двоє учасників, які сукупно володіють 50 % голосів, не заперечуючи проти проведення загальних зборів, заявили про неможливість їх бути в місці

проведення зборів та запропонували надати свої рішення щодо питань порядку денного в письмовому вигляді.

Чи можливим є проведення загальних зборів учасників в такий спосіб?

Задача 5. Учасники повного товариства «Петренко В.І. та компанія» вирішили доручити вести справи учаснику Петренко В.І. Однак, згодом учасник повного товариства Савченко В.П., підозрюючи, що Петренко В.І. веде справи товариства неналежним чином та переслідує лише власні інтереси, почав вимагати скасування виданого Петренку В.І. доручення на ведення справ. Однак, інші учасники більшістю голосів цієї вимоги не підтримали.

Чи вважається за таких умов доручення, видане Петренку В.І., на ведення справ товариства скасованим?

Тема 4. Корпоративне управління

Питання до семінарських занять (форма навчання - денна):

1. Поняття корпоративного управління.
2. Принципи та функції корпоративного управління.
3. Правосуб'єктність вищого органу управління.
4. Правосуб'єктність виконавчого органу управління.
5. Правосуб'єктність наглядових (контрольних) органів управління.

Завдання до практичних занять (форма навчання - денна/заочна):

Задача 1. Петренко С.І. та Єременко В.Т., які сукупно володіють 7% акцій статутного капіталу ПАТ «Альянс», звернулись за 15 днів до проведення загальних зборів акціонерів про включення до порядку денного загальних зборів питання щодо викупу акцій та питання щодо обрання Петренка С.І. на вакантну посаду члена наглядової ради товариства. Проте, наглядова рада відмовила включити ці питання до порядку денного загальних зборів.

Чи правомірною є відмова наглядової ради товариства?

Задача 2. В процесі розгляду справи в господарському суді представляти інтереси позивача ТОВ «Спектор» звернулись керівник виконавчого органу – директор товариства Тимошенко С.Р. та юрисконсульт товариства Федур П.Л., пред'явивши в судовому засіданні службові посвідчення. Однак, господарський суд відмовив їм в представленні інтересів товариства.

Чи правомірно вчинив господарський суд?

Задача 3. Загальні збори акціонерів ПрАТ «Феміда» більшістю голосів обрали членів наглядової ради товариства строком на 5 років. Проти такого рішення виступав один з акціонерів. Після загальних зборів він звернувся до суду щодо оскарження рішення товариства.

Чи є підстави для задоволення позовної заяви акціонера?

Задача 4. Голова правління ПАТ «Добродій» Іванов А.О. подав заяву про звільнення з займаної посади за власним бажанням. Наглядова рада товариства вирішила задовольнити заяву Голови правління та звільнити з займаної посади, призначивши на неї Сидорова Є.П., який був до цього начальником фінансового відділу ПАТ «Добродій». Про прийняте рішення наглядова рада вирішила повідомити загальні збори акціонерів згодом під час їх проведення.

Чи правомірно вчинила наглядова рада та чи є для акціонерів підстави оскаржити рішення наглядової ради товариства?

Задача 5. У ТОВ "Фокус" є 3 учасники: Д.Є. Петренко, який володіє часткою, що становить 35% статутного капіталу товариства, Л.М. Сергієнко, який володіє часткою, що становить 20% статутного капіталу товариства, і І.С. Опанасенко, який володіє часткою, що становить 45% статутного капіталу товариства. На загальних зборах розглядаються питання внесення змін до статуту товариства і переобрання виконавчого органу. На загальні збори з'являються лише двоє учасників.

а) Чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися Д.Є. Петренко і Л.М. Сергієнко, і вони збираються голосувати за рішення;

б) Чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися Д.Є. Петренко і Л.М. Сергієнко, і перший збирається голосувати за, а другий - проти рішення;

в) Чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися І.С. Опанасенко і Л.М. Сергієнко, і вони збираються голосувати за рішення;

г) чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися І.С. Опанасенко і Л.М. Сергієнко, і перший збирається голосувати за, а другий - проти рішення;

д) Чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися І.С. Опанасенко і Д.Є. Петренко, і вони збираються голосувати за рішення;

е) Чи будуть законними збори і чи будуть прийняті рішення, якщо на збори з'явилися І.С. Опанасенко і Д.Є. Петренко, і перший збирається голосувати за, а другий - проти рішення.

Задача 6. Учасник ТОВ «Капітал» Левченко М.А. вирішив відчужити належну йому частку в статутному капіталі товариства своєму племіннику шляхом укладання договору дарування. Однак, інший учасник товариства Ребров А.П. заперечив проти цього, оскільки племінник Левченка М.А. не є учасником товариства, та почав вимагати відчуження частки Левченка М.А. на його користь, вважаючи, що реалізує своє переважне право на придбання частки учасника, який її відчужує.

Чи правомірними є вимоги Реброва А.П.?

Задача 7. Учасник ТДВ «Страховий альянс» Власенко С.І. вирішив відчужити свою частку в статутному капіталі на користь іншого учасника

товариства Леонова І.М. Однак, Леонов І.М., перебуваючи закордоном, не мав можливості зустрітись Власенко С.І. та укласти правочин про відчуження частки. Сторони домовились, що Власенко С.І. складе у нотаріуса письмову заяву про свій вихід зі складу учасників товариства з передачею своєї частки Леонову І.М.

Чи можна це вважати відчуженням частки в статутному капіталі? Якими можуть бути наслідки для ТДВ.

Задача 8. Учасники ТОВ «Планета», що сукупно володіють 60 % голосів, вирішили виключити зі складу учасників Петрова В.В., який систематично без поважних причин не брав участі в загальних зборах учасників товариства. Після прийняття відповідного рішення уповноважена особа звернулася до відділу державної реєстрації для реєстрації змін до установчих документів, пов'язаних зі зміною складу учасників. Державний реєстратор, розглянувши подані документи, прийняв рішення відмовити в проведенні державної реєстрації змін до установчих документів, посиляючись на відсутність в рішенні загальних зборів учасників про виключення Петрова В.В. зі складу учасників доказів надсилання йому повідомлень про проведення загальних загальних зборів товариства.

Чи правомірними є дії державного реєстратора?

Задача 9. Після смерті учасника ТОВ «Пегас» Симонова В.В. його спадкоємець син Симонов І.В. звернувся до ТОВ «Пегас» з листом, в якому зазначив, що він є спадкоємцем померлого, а тому має повне право бути учасником ТОВ «Пегас», приймати участь в загальних зборах учасників товариства, та просив надати інформацію про скликання наступних загальних зборів. ТОВ «Пегас» в особі інших учасників надало відповідь про відмову його включення до складу учасників товариства, посиляючись на те, що участь спадкодавця в товаристві була його особистим правом, а також вказавши, що статут товариства, хоча прямо і не містить права відмовити спадкоємцям входити до складу учасників, разом з тим жодним чином не забороняє приймати рішення про відмову.

Чи є рішення учасників товариства правомірними?

5. Завдання для самостійної роботи.

5.1. Опрацювати тестові завдання:

1. Назва галузі «Корпоративне право» створене від?
 - a) слова «корпорація» в значенні об'єднання осіб
 - b) слова «корпорація» в значенні об'єднання юридичних осіб
 - c) слова «корпоративний»
2. Терміни “юридична особа” та “корпорація” в господарському праві означають?
 - a) це одне і те ж саме
 - b) юридична особа – це один із видів корпорації
 - c) корпорація - це один із видів юридичної особи.
3. Корпорації вперше з'явилися?

- a) в зв'язку з набуттям Україною незалежності
 - b) у зв'язку з появою перших колективних форм господарської діяльності
 - c) з появою капіталістичних відносин
4. Корпоративне право в об'єктивному значенні – це?
- a) система норм, що регулює відносини в сфері реалізації корпоративних прав, що складаються в зв'язку з утворенням, діяльністю і ліквідацією юридичних осіб
 - b) сукупність правових норм, що регулюють на засадах диспозитивності, юридичної рівності та ініціативи сторін, відносини між приватними особами (тобто, між особами, що не є фігурантами держави) з метою задоволення матеріальних і духовних потреб громадян та захисту їх інтересів
 - c) таке цивільне правовідношення, в силу якого одна особа (кредитор), має право вимагати від іншої особи (боржника) здійснення певних дій або утримання від здійснення певної дії, а боржник зобов'язаний цю вимогу виконати
1. Корпоративна норма це?
- a) встановлений державою прецедент, який юридичні особи зобов'язані використовувати в своїй діяльності
 - b) встановлене правило поведінки, виражене в статуті, положенні, рішенні органів юридичної особи для реалізації та досягнення цілей їх функціонування
 - c) встановлене правило поведінки, виражене в нормативно-правових актах держави для реалізації та досягнення цілей функціонування юридичної особи
2. Який з перелічених суб'єктів не є учасником корпоративних відносин?
- a) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
 - b) Фонд державного майна
 - c) вкладники комерційного банку
 - d) фізичні особи - підприємці
3. Товариство, учасники якого відповідають за його боргами своїми внесками до статутного (складеного) капіталу, а при недостатності цих сум - належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника – це?
- a) товариство з обмеженою відповідальністю
 - b) просте товариство
 - c) товариство з додатковою відповідальністю
 - d) командитне товариство.
4. Право юридичної особи на частку статутного капіталу, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації – це?
- a) права управління
 - b) майнові права
 - c) корпоративні права

- d) немайнові права
5. Які з перелічених осіб не є суб'єктами управління корпоративними правами держави
- a) Кабінет міністрів України
 - b) Прем'єр міністр України
 - c) Фонд державного майна України
 - d) фізична особа, обрана на конкурсній основі для управління корпоративними правами держави, та яка діє на підставі договору доручення.
6. Корпоративний прецедент – це
- a) рішення посадової особи корпорації, яке мало місце декілька разів, і тому вкоренилося як корпоративна норма
 - b) вид корпоративної норми
 - c) рішення керівних органів юридичної особи, яке мало місце хоча б один раз, але стало прикладом для наступної поведінки в подібній ситуації
 - d) поведінка працівника юридичної особи, яке є прикладом для інших працівників
7. Історично вкорінене правило поведінки, застосування якого вважається звичайним в межах однієї юридичної особи через багаторазове повторення аналогічних дій – це?
- a) норма, встановлення Цивільним кодексом України
 - b) корпоративний прецедент
 - c) корпоративний звичай
 - d) норма, встановлення Господарським кодексом України
8. Яке з перелічених повноважень не відноситься до виключної компетенції загальних зборів акціонерів?
- a) обрання членів ревізійної комісії
 - b) обрання членів виконавчого органу товариства
 - c) затвердження річного звіту товариства
 - d) прийняття рішення про форму існування акцій
9. З якого віку фізична особа може стати учасником товариства з обмеженою відповідальністю, якщо вона планує внести до статутного капіталу грошовий внесок, сформований з її стипендії?
- a) з 14 років
 - b) з 16 років, з обов'язковою згодою батьків
 - c) з 14 років, з обов'язковою згодою батьків
 - d) з 18 років без обов'язкової згоди батьків
14. Підставою для відмови акціонерам, які сукупно є власниками 5 і більше відсотків простих акцій, про включення їх пропозиції до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства є?
- a) недоцільність її розгляду на загальних зборах акціонерів
 - b) відсутність в пропозиції вказівки на тип та/або клас належних акціонерам, що подали пропозицію, акцій

- c) відсутність попереднього розгляду пропозиції у виконавчому органі товариства
 - d) підстави для відмови у включенні пропозиції законодавством не передбачені
15. Загальні збори акціонерів акціонерного товариства визнаються правомочними, якщо в них беруть участь учасники, що мають відповідно до статуту товариства
- a) 50 відсотків голосів
 - b) 51 відсоток голосів
 - c) 60 відсотків голосів
 - d) 75 відсотків голосів
16. Особа може бути повним учасником лише?
- a) одного командитного товариства
 - b) одного командитного товариства та одного повного товариства
 - c) двох командитних товариств
 - d) законодавством невизначено
17. Рішення про визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства належить до?
- a) загальної компетенції загальних зборів акціонерів акціонерного товариства та може бути делеговане іншим органам акціонерного товариства
 - b) загальної компетенції загальних зборів акціонерів акціонерного товариства та може бути делеговане іншим органам акціонерного товариства, якщо інше не визначене статутом товариства
 - c) виключної компетенції загальних зборів акціонерів акціонерного товариства та не може бути делеговане іншим органам акціонерного товариства, якщо інше не визначене статутом товариства
 - d) виключної компетенції загальних зборів акціонерів акціонерного товариства та не може бути делеговане іншим органам акціонерного товариства.
18. Створення Спостережної ради у кооперативі є необхідним, якщо кількість членів виробничого кооперативу більше ніж?
- a) 10 осіб
 - b) 50 осіб
 - c) 100 осіб
 - d) законодавством невизначено
19. Загальні збори акціонерів можуть бути проведені не в Україні, а за її межами у разі, якщо?
- a) більш ніж 50 відсотків акцій акціонерного товариства належать іноземцям, іноземним юридичним особам або особам без громадянства
 - b) більш ніж 60 відсотків акцій акціонерного товариства належать іноземцям, іноземним юридичним особам або особам без громадянства

- c) більш ніж 75 відсотків акцій акціонерного товариства належать іноземцям, іноземним юридичним особам або особам без громадянства
 - d) всі акції акціонерного товариства належать іноземцям, іноземним юридичним особам або особам без громадянства.
20. У випадку виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю статутний капітал товариства?
- a) залишається незмінним
 - b) зменшується на частку учасника, який виходить з товариства
 - c) зменшується, якщо на це є згода інших учасників товариства
 - d) підлягає переєстрації
21. Який з перелічених органів здійснює контроль за концентрацією суб'єктів господарювання?
- a) Кабінет міністрів України
 - b) Фонд державного майна України
 - c) Державна Комісія з цінних паперів та фондового ринку
 - d) Антимонопольний Комітет України
22. Лише особи, що зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, можуть бути учасниками?
- a) товариства з додатковою відповідальністю
 - b) повного товариства
 - c) товариства з обмеженою відповідальністю
 - d) господарського товариства будь-якого виду

5.2. *Опрацювати наступні питання:*

1. Методи корпоративного права.
2. Місце науки та навчального курсу в системі загальних і спеціальних юридичних дисциплін, їх зв'язок з іншими правовими дисциплінами, теоретичне і практичне значення для підготовки спеціалістів.
3. Поняття види та зміст корпоративних правовідносин.
4. Особливості корпоративних правовідносин норм та їх відмінність від інших правовідносин.
5. Поняття та класифікація корпоративних норм.
6. Принципи формування корпоративних норм.
7. Загальний склад суб'єктів корпоративного права.
8. Юридична особа як учасник корпоративних відносин.
9. Створення юридичних осіб. Право на створення юридичної особи, способи та стадії створення юридичних осіб.
10. Органи управління
11. Засновники юридичної особи.
12. Поняття корпоративного права в суб'єктивному значенні.
13. Підстави набуття корпоративних прав: первинні та похідні.

14. Поняття корпоративних прав держави. Особливості реалізації корпоративних прав держави. Суб'єкти управління корпоративними правами держави, їх повноваження.
 15. Право на управління юридичною особою.
 16. Право на одержання інформації.
 17. Право на отримання частини прибутку юридичної особи.
 18. Право на отримання відповідної частки активів у разі ліквідації юридичної особи.
 19. Правосуб'єктність вищого органу управління.
 20. Правосуб'єктність виконавчого органу управління.
 21. Правосуб'єктність наглядових (контрольних) органів управління.
 22. Умови та порядок зменшення та збільшення статутного капіталу.
 23. Взаємозв'язок статутного капіталу з часткою в статутному капіталі та майном.
 24. Джерела формування статутного капіталу.
 25. Підстави припинення корпоративних прав: з ініціативи учасника, з ініціативи юридичної особи, на вимогу інших осіб. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку з виходом учасника з товариства.
 26. Припинення корпоративних правовідносин в зв'язку з відступленням частки.
 27. Припинення корпоративних правовідносин в зв'язку з виключенням учасника з товариства.
 28. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку із смертю (ліквідацією) учасника.
 29. Припинення корпоративних правовідносин на вимогу кредиторів учасника у разі недостатності його майна для виконання власних зобов'язань.
- Застосування примусового припинення корпоративних відносин.
30. Права спадкоємців та умови їх реалізації при спадкуванні часток в статутних капіталах господарських товариств.
 31. Виключення учасника з господарського товариства: умови та порядок застосування.
 32. Порядок та умови відчуження акціонерами публічних акціонерних товариств своїх акцій.

6. Індивідуальні завдання.

Тематика для реферативних повідомлень.

1. Історія становлення корпоративних відносин в економічно розвинутих державах.
2. Становлення корпоративного права в Україні.
3. Суть та значення корпоративних відносин в господарській діяльності суб'єктів господарювання.
4. Проблеми визначення предмета корпоративного права.
5. Правова природа суб'єктів корпоративного права.

6. Порядок створення господарських товариств в Україні.
7. Особливості створення публічних акціонерних товариств в Україні.
8. Правовий статус державного реєстратора.
9. Реалізація особами своїх засновницьких прав в процесі створення господарських товариств.
10. Реалізація власником корпоративних прав права на отримання інформації.
11. Проблемні питання захисту прав міноритарних акціонерів.
12. Порядок укладання та умови договорів купівлі-продажу часток в статутному капіталі господарських товариств.
13. Поняття та реалізація акціонером організаційних прав.
14. Поняття та значення корпоративного управління.
15. Засади здійснення корпоративного управління акціонерних товариств.
16. Правовий статус наглядової ради в акціонерних товариствах.
17. Особливості здійснення корпоративного управління повних товариств.
18. Правовий статус учасників товариств з обмеженою відповідальністю.
19. Роль та значення діяльності ревізійної комісії господарських товариств.
20. Суть та значення функцій статутного капіталу.
21. Особливості джерел формування статутного капіталу акціонерного товариства.
22. Роль статутного капіталу в процесі корпоративного управління.
23. Порядок збільшення статутного капіталу в товариствах з обмеженою відповідальністю.
24. Застосування примусового припинення корпоративних відносин.
25. Права спадкоємців та умови їх реалізації при спадкуванні часток в статутних капіталах господарських товариств.
26. Виключення учасника з господарського товариства: умови та порядок застосування.
27. Порядок та умови відчуження акціонерами публічних акціонерних товариств своїх акцій.

7. Методи навчання

Поєднання традиційних і нетрадиційних форм і методів навчання з використанням інноваційних технологій:

- лекції
- семінари
- практичні заняття
- самостійну аудиторна робота здобувачів
- самостійна позааудиторна роботу здобувачів
- консультації
- лекції-презентації, відео лекції;
- семінарські/практичні заняття (обговорення питань теми, дискусія, тестування, виконання завдань, розв'язання аналітичних задач)

Словесні методи навчання: лекція, розповідь, пояснення, навчальна дискусія. Органічне поєднання зазначених методів навчання дозволяє досягнути поставленої мети та завдань навчальної дисципліни, програмних результатів навчання, компетенцій, а також сформувані визначені компетентності.

Словесні методи доповнюються наочними методами навчання, зокрема, ілюстрування та демонстрування.

Важливе місце посідають практичні методи навчання, а саме, виконання практичних завдань дає можливість отримати практичні навички оброблення великих обсягів інформації, побудови на їх підставі відповідних висновків та їх використання у професійній діяльності.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Система поточного контролю - здійснюється на всіх видах аудиторних занять (лекційні, семінарські, практичні) шляхом опитування, розв'язання ситуативних завдань, виконання самостійних робіт тощо. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами, управління навчальною мотивацією.

Система підсумкового контролю – відбувається у вигляді заліку з врахуванням балів, отриманих під час навчання.

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві Оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)			Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60 %			max 40 %	max 100 %
Теми 1,2	Теми 3,4	Самостійна робота	Залік	
30	20	10	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище від середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перекладання

1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу
------	--	---	-----------------------------------

9. Інструменти, обладнання, програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Технічне обладнання та програмне забезпечення навчальної дисципліни:

- пакет програмних продуктів Microsoft Office;
- мультимедійний проектор, комп'ютер, ноутбук, планшет, інтерактивні дошки;
- ресурси для організації дистанційного навчання (Zoom, GoogleDocs, Telegramm).

10. Перелік питань для підсумкового контролю.

1. Поняття та умови виходу учасника з господарського товариства.
2. Поняття та умови виключення учасника з господарського товариства.
3. Виникнення корпоративних прав держави та підстави припинення участі держави в господарському товаристві.
4. Підстави припинення участі учасника в господарському товаристві.
5. Продаж акцій акціонером.
6. Відступлення частки державою.
7. Відступлення частки учасником-юридичною особою.
8. Виконавчий орган, порядок обрання і повноваження.
9. Державні органи, які регулюють корпоративну діяльність.
10. Загальні ознаки корпоративних норм.
11. Законодавчі засоби обмеження корпоративної діяльності.
12. Правовий статус командитного товариства.
13. Корпоративне право в суб'єктивному та об'єктивному значенні.
14. Корпоративний звичай як джерело корпоративного права.
15. Корпоративний акт як основне джерело корпоративного права.
16. Корпоративні права в різних господарських товариствах.
17. Корпоративні правовідносини: поняття, види.
18. Корпоративні прецеденти як джерела корпоративного права.
19. Повноваження вищого органу акціонерного товариства.
20. Статус та повноваження наглядової ради в акціонерному товаристві.
21. Аудитор в акціонерному товаристві.
22. Ознаки корпоративних прав.
23. Принципи корпоративного управління.
24. Класифікація норм корпоративного права.
25. Правовий статус повного товариства.
26. Поняття акціонерного товариства, його типи, ознаки.
27. Порядок державної реєстрації юридичних осіб.
28. Поняття корпоративних норм та їх види.

29. Поняття корпоративного права, предмет та метод.
30. Повноваження органів управління товариства з обмеженою відповідальністю.
31. Інститути спільного інвестування як один з суб'єктів корпоративного права.
32. Холдингові структури – як суб'єкти корпоративного права.
33. Основні завдання та компетенція правління в акціонерному товаристві. Права та обов'язки членів правління.
34. Принципи створення корпоративних норм.
35. Протокол загальних зборів як корпоративний акт.
36. Уповноважені особи як суб'єкти управління корпоративними правами держави.
37. Відповідальні представники - як суб'єкти управління корпоративними правами держави.
38. Контрольно-ревізійні органи господарських товариств.
39. Облік корпоративних прав держави.
40. Співвідношення корпоративних норм з нормами централізованими та договірними.
41. Співвідношення корпоративного та акціонерного права, господарського права та цивільного права.
42. Суб'єкти управління корпоративними правами держави.
43. Правовий статус товариства з додатковою відповідальністю.
44. Правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю.
45. Звернення стягнення на частку учасника господарського товариства.
46. Право на створення юридичної особи, способи та стадії створення юридичних осіб.
47. Підстави набуття корпоративних прав: первинні, похідні.
48. Порядок скликання загальних зборів акціонерів.
49. Формування порядку денного загальних зборів акціонерів.
50. Поняття статутного капіталу юридичної особи.
51. Поняття корпоративного управління.
52. Функції статутного капіталу юридичної особи.
53. Підстави та способи створення юридичних осіб.
54. Умови та порядок зменшення статутного капіталу господарського товариства.
55. Правовий статус корпоративного секретаря.
56. Умови та порядок збільшення статутного капіталу господарського товариства.
57. Правовий статус та порядок створення виробничого кооперативу.
58. Порядок та етапи створення акціонерних товариств.
59. Правовий статус товариства з додатковою відповідальністю.
60. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку із смертю (ліквідацією) учасника.

11. Рекомендовані джерела інформації.

Основні

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96ВР. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 лист. 1991р. № 1798-XII. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 80731-X. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.
6. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
8. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 лист. 1993 р. №3659-XII. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12.
9. Про господарські товариства : Закон України від 19 вер. 1991 р. № 1576-XII. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12
10. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2269-VIII. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19.
11. Про державну реєстрацію юридичних, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 трав. 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. ст. 263.
12. Про цінні папери і фондовий ринок : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15.
13. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вер. 2008р. № 514-VI. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17.
14. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06 лют. 2018 р. № 2275-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>
15. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5080-VI. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17.
16. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовт. 1996 р. № 448/96-ВР. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-ВР.
17. Про кооперацію : Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15.
18. Методика оцінки державних корпоративних прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серп. 1999 р. № 1406. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-99-%D0%BF>

19. Основні концептуальні підходи до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2003 р. № 155. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-2004-%D0%BF>
20. Положення про реєстр державних корпоративних прав : Наказ Національного агентства України з управління державними корпоративними правами від 14 трав. 1999 р. № 72. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0335-99>.
21. Деякі питання управління об'єктами державної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 бер. 2017 р. № 143. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2017-%D0%BF>.
22. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12 бер. 2020 р. № 118. URL : <https://www.nssmc.gov.ua/documents/kodeks-korporatyvnoho-upravlinnia-kliuchovi-vymohy-i-rekomendatsii/>.
23. G20/OECD Principles of Corporate Governance. Схвалено Радою ОЕСР на саміті лідерів G20(2015). URL: <https://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>.

Додаткові

1. Корпоративне право крізь призму судової практики : монографія / за заг. ред. проф. Спасибо-Фатєєва І.В. Х.: Право, 2021. 511 с.
2. Погребня В. Я., Крестьянінов О. О., Аюпова Р. М., Кравцов С. О. Збірник законодавства та практики Європейського суду з прав людини : навч. посіб. Х.: Право, 2018. 398 с.
3. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики : монографія / за заг. ред. проф. Васльєвої В.А. Х.: Право, 2018. 616 с.
4. Жорнокуй Ю.М., Сліпченко С.О., Жорнокуй В.Г. Корпоративні правовідносини : монографія. К.: Екус, 2021. 248 с.
5. Шумейко І.П. Адміністративно-правова протидія порушенням корпоративних прав в Україні : монографія. К.: Гельветика, 2020. 190 с.
6. Грудницька С.М., Гарагонич О.В., Дорошенко Л.М. Корпоративне право : навч. посіб. К.: Арт-Ек, 2018. 325 с.
7. Мальська М., Мандюк Н., Занько Ю. Корпоративне управління : теорія та практика : підруч.. К.: ЦНЛ, 2017. 360 с.
8. Швидка Т. І., Давидюк О. М. Корпоративне право : навч. посіб. Х.: Право, 2021. 104 с.
9. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління (Звіт підготовлений у рамках проекту «Економічний компонент Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: професійний аналіз та публічна дискусія») / Під ред. І. Бураковського та В. Мовчан. Київ : Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2014. 141 с.

10. Пашутіна В.Ю. Зловживання корпоративними правами: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київ, 2014. 18 с. 24.
11. Бігняк О.В. Захист корпоративних прав: проблеми теорії і практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 408 с.
12. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин : постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 4 від 25 лютого 2016 р. Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16#Text>

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України – <http://www.rada.gov.ua>; <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Президент України – <http://www.president.gov.ua>
3. Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
4. Конституційний суд України – <http://www.ccu.gov.ua>
5. Верховний суд України – <http://www.scourt.gov.ua>
6. Вищий адміністративний суд України - <http://www.vasu.gov.ua>
7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – <http://www.ombudsman.kiev.ua>
8. Міністерство освіти і науки України – <http://www.mon.gov.ua>
9. Міністерство праці та соціальної політики України – <http://www.mlsp.gov.ua>
10. МОП – <http://www.ilo.org>.
11. Рада Європи – <http://www.coe.int>
12. Права людини – <http://www.humanrights.coe.int>
13. Європейський суд з прав людини – <http://www.echr.coe.int>
14. Український портал практики Європейського суду з прав людини – <http://www.eurocourt.org.ua>
15. Європейська соціальна хартія – <http://www.chartesociale.coe.int>
16. Європейський Союз – <http://europa.eu.int/index-en.htm>
17. База законодавства ЄС - EUR-Lex – <http://europa.eu.int/eur-lex/>

Розробник робочої програми
навчальної дисципліни:

Сергій НАУМЕНКО